

Duczmal-Pacowska, Halina / Jasiuk, Jerzy

Wystawa "Ignacy Krasicki i Oświecenie w Polsce"

Kwartalnik Historii Nauki i Techniki 7/1-2, 225-226

1962

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej Bazhum, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych tworzonej przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie ze środków specjalnych MNiSW dzięki Wydziałowi Historycznemu Uniwersytetu Warszawskiego.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

U schyłku okresu paleolitycznego, tj. około 120 stuleci przed naszą erą, pojedyncze lub podwójne spirale spotykane coraz częściej jako ozdoba różnorodnych przedmiotów, mogły symbolizować ruchy ciał niebieskich.

Autor przypomniał wreszcie śmiałą hipotezę Lucqueta, który w 1929 r. wysunął myśl, że liczne operacje matematyczne mogły mieć swój początek w przeplataniu się różnobarwnych włókien lub wstążek tworzących motywy dekoracyjne. Pochodzące ze schyłkowego okresu paleolitycznego ozdoby geometryczne z Mezyny na Ukrainie — o charakterze najprawdopodobniej rytualnym — nasuwają analogię z tego rodzaju pasmami wstęgowymi.

W konkluzji autor wyraził przekonanie, że myślenie naukowe, podobnie jak każda działalność człowieka, ma swe źródła w epoce poprzedzającej czasy historyczne.

WALDEMAR VOISE

WYSTAWA „IGNACY KRASICKI I OŚWIECENIE W POLSCE“

Przypadająca w 1961 r. 160 rocznica śmierci Ignacego Krasickiego stała się okazją dla zorganizowania na zamku w Lidzbarku Warmińskim wielkiej wystawy obrazującej twórczość poety i epokę, w której żył.

Organizatorami wystawy były muzea warszawskie, które podjęły to przedsięwzięcie jako wkład do współpracy kulturalnej Warszawy z Województwem Olsztyńskim. Każde z muzeów opracowało program i przygotowało dział wystawy odpowiadający tematyce działalności tego muzeum, a więc Muzeum Adama Mickiewicza przygotowało dział poświęcony życiu i twórczości Krasickiego, Muzeum Wojska Polskiego — dział wojskowości w epoce Oświecenia, Muzeum Historyczne Warszawy zilustrowało życie gospodarcze i stosunki społeczne w kraju, Muzeum Ziemi przedstawiło stan i rozwój nauk przyrodniczych, a Muzeum Techniki — ówczesny postęp techniczny. Muzeum Narodowe poza funkcjami koordynatora całej wystawy urządziło na niej salę honorową, która miała na celu akcentować najważniejsze wydarzenia w Polsce okresu Oświecenia.

Licząc się z zainteresowaniami czytelników „Kwartalnika“ przedstawiamy poniżej ogólny zarys programu tych działów ekspozycji, które obrazowały rozwój nauki i techniki.

W dziale poświęconym naukom przyrodniczym, zorganizowanym przez zespół pracowników Muzeum Ziemi przy współudziale mgr Kowalskiej z Instytutu Zoologii, przedstawiono stan astronomii, kartografii, geografii z podróżnictwem, meteorologii mineralogii i górnictwa, geologii, paleontologii, biologii (botaniki i zoologii) oraz fizyki i chemii w wieku Oświecenia w Polsce. Ekspozycja o takiej tematyce była pierwszą próbą w Polsce, dlatego przygotowanie jej wymagało gruntownych i specjalnych studiów naukowych.

Próba scharakteryzowania stanu i rozwoju nauk przyrodniczych w Polsce wieku Oświecenia za pomocą ekspozycji była zadaniem niełatwym. Przy ogólnym założeniu opierania się na materiałach oryginalnych, trudno było o urozmaicenie ekspozycji. Ekspozycjami były bowiem przeważnie książki i portrety, w stopniu znacznie rzadszym — przyrządy naukowe. Dodajmy do tego konieczność liczenia się z zabytkową architekturą pięknego zamku gotyckiego w Lidzbarku, z którą ekspozycja powinna była harmonizować, nie przytłumiając jej.

Inną przeszkodą do pokonania była wszechstronność zainteresowań naukowych przyrodników wieku Oświecenia, w związku z czym to samo nazwisko musiało się w różnych naukach niekiedy powtarzać. Stanisław August patronował nie tylko sztuce, ale wiele mu zawdzięcza także rozwój kartografii, muzealnictwa czy gór-

nictwa. Również zasłużeni dla rozwoju nauk przyrodniczych byli tacy reformatory, jak Hugo Kołłątaj, Tadeusz Czacki czy Stanisław S'aszic. Pierwszy pracą *O potopach...* wniósł wiele ożywczych poglądów do geologii, a inicjatywa meteorologiczna i kartograficzna drugiego wielokrotnie została uwieczniona w literaturze, podobnie jak działalność przyrodniczo-krajoznawcza i geologiczna Staszica. Wszechstronnymi byli również bracia Śniadeccy. Jan — oprócz astronomii — zajmował się geografią, meteorologią, matematyką, a nawet dydaktyką i filozofią, Jędrzej natomiast — to nie tylko chemik, ale także lekarz i pedagog. Podobnie Jan Jaśkiewicz był jednocześnie pierwszym profesorem chemii w Polsce oraz geologiem i mineralogiem z zainteresowań. A jakże wszechstronnym przyrodnikiem był Krzysztof Kluk, piszący na tematy botaniczne, rolnicze, geologiczne i paleontologiczne.

Trudności nastęrczała zresztą sama charakterystyka stanu nauk, nie zawsze jeszcze wyodrębnionych w wieku Oświecenia w nauki znane współcześnie. Wiele z nich wówczas dopiero zarysowało się. Dotyczy to np. paleontologii, która nie istniała jeszcze wtedy we współczesnym znaczeniu, a nawet geologii, wyłaniającej się dopiero z geografii fizycznej. Nauki przyrodnicze wieku Oświecenia miały bowiem bardzo szeroki zakres i kryły w sobie embriony wielu współcześnie uznanych gałęzi nauk.

Należy do tego wszystkiego dodać szczupłość miejsca, przeznaczonego na tak szeroką problematykę, aby uwypuklić trud selekcjonowania zagadnień. Każda bowiem nauka przedstawiona syntetycznie na wystawie, zobrazowana przez główne tezy naukowe i zdobycze tego okresu, wymagałaby osobnej, jej tylko poświęconej ekspozycji. Picnierska praca w tym zakresie została wykonana, a próba powiodła się. Opracowanie wystawy dostarczyło wiele materiałów do historii nauk przyrodniczych w Polsce i na tej podstawie można już dziś przystąpić do bardziej szczegółowego przeglądu tych nauk w nowej, specjalnie im poświęconej ekspozycji, tym razem może już w Warszawie.

Ekspozycja Muzeum Techniki skoncentrowała się na pokazaniu najważniejszych osiągnięć postępu technicznego, które pojawiły się na ziemiach polskich w II połowie XVIII w. Na czołowym miejscu znalazło się wykorzystanie pary jako nowego źródła energii. Wiele miejsca przeznaczono również wprowadzeniu do produkcji nowych surowców (m.in. węgla kamiennego i rud cynkowych) oraz rozwojowi metod ich eksploatacji i przetwórstwa. Postęp w hutnictwie reprezentowała najnowsza wówczas metoda wytopu surowki wielkopiecowej oparta na zastosowaniu koksu. Z osiągnięć techniki budowlanej można było zobaczyć np. oryginalne projekty konstrukcji mostowych. Nie pominięto też prób lo'ów balonowych, które choć pozbawione znaczenia praktycznego, świadczyły o rozległości myśli technicznej epoki Oświecenia.

Trzeba podkreślić, że wystawa została oparta wyłącznie na oryginalnych dokumentach i eksponatach. Niektóre z nich, np. techniczne rysunki najwcześniejszych na ziemiach polskich maszyn parowych, były pokazane po raz pierwszy na wystawie.

Wystawa *Ignacy Krasicki i Oświecenie w Polsce* trwała od czerwca do października 1961 r.

HALINA DUCZMAL-PACOWSKA, JERZY JASIUK

PIĘDZIESIĄTY TOM „BIBLIOTEKI PROBLEMÓW“

Dnia 30 września 1961 r. odbyła się w Państwowym Wydawnictwie Naukowym dyskusja nad „Biblioteką Problemów“ z okazji ukazania się 50 jej tomu.

Jubileusz ten może zainteresować historyka nauki z dwu powodów.

Po pierwsze, „Biblioteka Problemów“ stanowi najpoważniejsze w ciągu ostatnich